

VẤN ĐỀ GIẢN THIỂU SỐ LƯỢNG NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN CỰC NGẮN

(Khảo sát từ tập “Tặng một vàng trắng sáng”)

• ThS. Nguyễn Thị Thu Hằng (*)

Tóm tắt

*Truyện cực ngắn xuất hiện ngày càng nhiều và được độc giả ưa thích nhưng việc nghiên cứu thể loại tác phẩm này còn ít. Bài viết nghiên cứu nhân vật truyện cực ngắn qua tập **Tặng một vàng trắng sáng** (dịch), nhân vật được khảo sát ở các khía cạnh thuộc về chức năng và phương thức thể hiện trong sự đối sánh với nhân vật truyện ngắn; đồng thời, đưa ra một số nhân tố chi phối đến việc giản lược tối thiểu nhân vật trong truyện cực ngắn.*

1. Đặt vấn đề

Truyện cực ngắn đã xuất hiện trên thế giới vài thập niên gần đây và được gọi bằng nhiều tên khác như: truyện ngắn ngắn (*short short story*), truyện siêu ngắn, truyện rất ngắn, truyện ngắn mini, truyện ngắn trong lòng bàn tay, truyện chớp (*flash fiction*), truyện bất ngờ (*sudden fiction*), truyện bưu thiếp (*postcard fiction*), truyện mỏng (*skinny fiction*), truyện vội (*quick fiction*), truyện nhanh (*fast fiction*), truyện hoả tốc (*furiosus fiction*)... Tuy vậy, cho đến nay, vẫn chưa có một định nghĩa hoàn chỉnh nào về “thể loại” này. Truyện cực ngắn ở Trung Quốc còn được gọi là tiểu tiểu thuyết. Tiền thân của loại tác phẩm này có từ lâu đời nhưng thực sự phát triển thành một xu thế thì chỉ trong khoảng 30 năm trở lại đây. Có một thực tế trong giới nghiên cứu là “loại hình này vẫn bị lẫn lộn giữa “Tiểu tiểu thuyết” và “Đoản tiểu thuyết” về mặt dung lượng, và cho đến nay, ngay giới nghiên cứu văn học Trung Quốc cũng chưa dành cho “vi hình tiểu thuyết” những nghiên cứu thích đáng” [6, tr5]. Trong tập sách *Một số vấn đề văn học Trung Quốc thời kỳ mới* [2] không có một dòng nào cho loại tác phẩm này, thậm chí tên gọi của nó cũng không được nhắc đến. Hiện trạng này, theo chúng tôi, có nhiều nguyên nhân, trong đó có nguyên nhân thuộc đối tượng nghiên cứu. Có nhà nghiên cứu cho rằng truyện cực ngắn là loại tác phẩm của hậu hiện đại. Mỹ học hậu hiện đại chống lại sự ngự trị của lý tính và của khuôn mẫu nên thật khó khái quát những hình mẫu tác phẩm của nó. Văn học Trung Quốc hai ba thập kỷ qua có sự phát triển vượt bậc, như là sự phục hưng sau thời kỳ cách mạng văn hoá đen tối. Sức sáng tạo được giải phóng hầu như không còn biên giới. Mạc Ngôn, một trong những tác giả hàng đầu của văn học Trung Quốc đương đại khẳng định: “Tôi cho rằng các thể loại văn học đều giống như cái lồng sắt, nhốt từng bầy chim ngờ nghếch thường được mệnh danh là “nhà văn” hoặc “nhà thơ”[5, tr.65]. Sự hưng thịnh của truyện cực ngắn có thể xem là một biểu hiện của sự phục hưng văn học Trung Quốc đương đại. Đến cuối thế kỷ XX đầu thế kỷ XXI, truyện cực ngắn đã là một loại tác phẩm của văn học thế giới.

(*) Khoa Giáo dục, Trường Đại học Vinh.

Điều này là kết quả tất yếu của cả những nguyên nhân văn học và cả những nguyên nhân phi văn học. Chẳng hạn, ở một nước láng giềng của chúng ta, “với kết cấu nhỏ gọn, phương thức biểu hiện phong phú, cho đến nay nó không những là một món ăn thuận lợi của giới biên tập, in ấn, phát hành sách Trung Quốc mà còn là chốn thử bút của cả những cây bút không chuyên, tạo một thị trường đọc - viết - phê bình đầy sôi động của văn đàn Trung Quốc.[2]

Trong lịch sử văn học, việc phân chia các thể loại trong loại hình tự sự cũng chỉ có tính chất tương đối. Vì vậy, việc phân chia truyện ngắn thành các kiểu, loại cũng chỉ là tương đối, ranh giới của chúng không phải là bức tường thành bất khả xâm phạm. Hiện tại có nhà nghiên cứu gọi truyện cực ngắn là một thể loại. Tuy nhiên, đặc điểm nổi bật nhất của truyện cực ngắn nhìn về hình thức là “ngắn”, tức là ít về số lượng câu chữ. Còn các yếu tố khác như, thời gian, địa điểm, nhân vật, sự kiện, câu chuyện thì vẫn có nhiều điểm tương đồng với truyện ngắn. Do vậy, theo chúng tôi *truyện cực ngắn là một dạng, một “biến thể” của truyện ngắn, là hình thức tự sự loại cực nhỏ, thường có ngôn từ tối thiểu, chứa nội dung sâu sắc, hàm súc, hình tượng đa nghĩa, sử dụng một số thủ pháp hiện đại như “cắt dán” ...để xây dựng nhân vật, phản ánh hiện thực, thể hiện vấn đề đáp ứng nhu cầu tiếp nhận văn học của độc giả trong thời đại xã hội thông tin* (lướt qua những cái thứ yếu, bỏ qua những truyện rề rà, ưa thích sự ngắn gọn).

Nhằm góp phần minh định loại truyện cực ngắn, chúng tôi chọn nghiên cứu nhân vật của nó. Đối tượng khảo sát là tập truyện cực ngắn Trung Quốc đương đại *Tặng một vầng trăng sáng* (Vũ Công Hoan dịch), do nhà xuất bản Quân đội nhân dân phát hành năm 2004, gồm 141 truyện của 126 tác giả. Chúng tôi cũng chọn tập truyện ngắn *Chuyện gia đình* (Nguyễn Khắc Khoái dịch), do nhà xuất bản Tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh phát hành năm 2005, gồm 51 truyện của 51 tác giả, làm đối tượng so sánh.

2. Nội dung

2.1. Nhân vật và vị trí của nhân vật trong truyện cực ngắn

“Trong một tác phẩm văn xuôi, nhân vật là mối quan tâm hàng đầu của nhà văn, biểu hiện khả năng chiếm lĩnh thực tại, đồng thời thể hiện lý tưởng thẩm mỹ, quan niệm về đời sống và con người trong toàn bộ tính đa dạng và phức tạp của nó” [1, tr.368]. Nhân vật văn học khác với nhân vật trong hội họa, điêu khắc, nó được bộc lộ trong hành động (bao gồm cả ngôn ngữ) và trong quá trình, hứa hẹn những điều sẽ xảy ra, những điều chưa biết trong quá trình giao tiếp. Đồng thời, nhân vật văn học mang tính chất “hồi cố”, mỗi bước phát triển đều làm nhớ lại công thức nhận biết ban đầu, đều làm cho nó sâu thêm, điều chỉnh cho nó xác đáng, nhưng không bao giờ bỏ quên hay rời xa cái chuẩn ban đầu và nội dung của nhân vật nằm trong sự thể hiện của nó.

Truyện cực ngắn với dung lượng giản thiểu tối đa đã dồn hết sức nặng của mình cho nhân vật. Nhân vật truyện cực ngắn phải có những đặc điểm khác biệt nhất định so với nhân vật truyện ngắn trên nền của truyện ngắn. Chính vì vậy, vị trí của nhân vật trong truyện cực ngắn cũng có những đặc điểm so với nhân vật truyện ngắn, nhân vật tiểu thuyết...

Cũng như các nhân vật trong các thể loại tự sự khác, nhân vật truyện cực ngắn là phương tiện để khái quát hiện thực. Nội dung khái quát của nhân vật không chỉ là tính cách xã hội

lịch sử và những mảng đời sống gắn liền với nó, mà còn là những tư tưởng mà tác giả muốn thể hiện. Trên bình diện ấy, cùng với công thức “cực ngắn” của dung lượng, nhân vật truyện cực ngắn phải tinh giản nhưng đảm nhận được vai trò trung tâm, vị trí quan trọng nhất để khái quát hiện thực. Nếu như trong truyện ngắn, tiểu thuyết, kết cấu tác phẩm, không gian - thời gian nghệ thuật... đều là những yếu tố mang nội dung hiện thực nhất định thì ở truyện cực ngắn, các yếu tố này chỉ nhằm trợ giúp thêm cho nhân vật trong việc khái quát và thể hiện đời sống.

Nhân vật là công cụ, cho nên việc tìm ra nhân vật mới bao giờ cũng là chìa khoá để mở rộng các đề tài mới. Với ý nghĩa ấy, truyện cực ngắn đã tách ra thành một loại độc lập với truyện ngắn, phải tìm cho mình một kiểu nhân vật mới, mang đặc điểm riêng, đảm nhận vai trò riêng.

2.2. Số lượng nhân vật trong truyện cực ngắn

Để có ý niệm về nhân vật truyện cực ngắn gắn gũi cả về nội dung, truyền thống văn học, thời gian xuất hiện chúng tôi tạm so sánh nhân vật trong *Tặng một vàng trắng sáng* (truyện cực ngắn) với số lượng nhân vật trong tập truyện ngắn hiện đại của văn học Trung Quốc *Chuyện gia đình* (dịch) của nhà xuất bản Tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh (2005), gồm 51 truyện của 51 tác giả.

Trong tập *Tặng một vàng trắng sáng*, chúng tôi chỉ chọn khảo sát những truyện từ ba trang tiếng Việt trở xuống gồm 76 truyện của 71 tác giả; vì những truyện dài hơn, theo chúng tôi không tiêu biểu cho những đặc điểm của truyện cực ngắn. Đây là một quy ước mang tính tương đối, một giả thiết để làm việc, mục đích là để thấy rõ những đặc điểm của nhân vật truyện cực ngắn.

Bảng 1. Khảo sát so sánh nhân vật giữa tập truyện cực ngắn và truyện ngắn

TT	Mục	Tập truyện cực ngắn <i>Tặng một vàng trắng sáng</i>			Tập truyện ngắn <i>Chuyện gia đình</i>		
		Số truyện	Số lượng (nv)	Số lượng (nv/tr)	Số truyện	Số lượng (nv)	Số lượng (nv/tr)
1	Tổng	76			51		
2	Nhân vật bình quân		204	2,68		203	3,98
3	Truyện có số nhân vật nhiều nhất	1	10 (1C_9P)		1	11 (5C_6P)	
4	Truyện có số nhân vật ít nhất	7	1		5	2	

5	Nhân vật chính		108	1,42		108	2,12
6	Truyện có số nhân vật chính nhiều nhất	1	3		1	5	
7	Truyện có số nhân vật chính ít nhất	46	1		10	1	
8	Nhân vật phụ		96	1,26		95	1,86
9	Truyện có số nhân vật phụ nhiều nhất	1	9		1	6	
10	Truyện có số nhân vật phụ ít nhất	23	1		12	1	

Chú giải: nv (nhân vật); tr (truyện); C (chính); P (phụ)

Kết quả khảo sát thống kê cho thấy, truyện cực ngắn là loại tác phẩm có số lượng nhân vật ít hơn truyện ngắn. Đối với một tác phẩm tự sự, ngoài cốt truyện, kết cấu... bắt buộc phải có nhân vật. Nhân vật chính là yếu tố hiện thực hoá, cụ thể hoá những ý định của nhà văn. Nhân vật dẫn dắt người đọc vào một thế giới riêng của cuộc sống vào một thời điểm nhất định. Vì vậy, trong một tác phẩm tự sự, chúng ta thấy để “sự”, “việc” trở thành “truyện” phải có tối thiểu một nhân vật và tối đa có thể lên đến hàng trăm, hàng ngàn nhân vật... tùy thuộc vào thể loại, bản lĩnh và tài năng của nhà văn.

Hiện thực được miêu tả trong 76 truyện cực ngắn thông qua nhân vật rất đa dạng, phong phú, muôn màu muôn vẻ. Tuy nhiên, số lượng nhân vật trong một truyện chỉ có 2,68 (nhân vật/truyện). Nghĩa là số nhân vật ấy cũng chỉ ở mức tối thiểu để cho truyện cực ngắn tồn tại với tư cách là một tác phẩm tự sự, một “truyện”. Trong khi đó, với 51 truyện ngắn hiện đại Trung Quốc (truyện ngắn hiện đại Trung Quốc tức là đã có sự cách tân nhiều so với truyện ngắn truyền thống về mọi mặt kể cả số lượng nhân vật...) số lượng nhân vật trong một truyện là 4 (nhân vật/ truyện).

Nhìn vào bảng thống kê chúng ta thấy trong tổng số 204 nhân vật của 76 truyện cực ngắn thì nhân vật chính chiếm 1,42 (nhân vật/ truyện) còn nhân vật phụ chiếm 1,26 (nhân vật/ truyện). Điều đó, có nghĩa là nhân vật chính có vai trò quan trọng hơn trong truyện cực ngắn và đây cũng là nguyên nhân dẫn đến số lượng tối thiểu của nhân vật trong loại truyện này. Trong khi đó, ở 51 truyện hiện đại với tổng 203 nhân vật, nhân vật chính với nhân vật phụ trong một truyện xấp xỉ nhau.

Hơn nữa, trong 76 truyện cực ngắn, số nhân vật chính nhiều nhất trong một truyện cũng chỉ dừng lại ở 3 nhân vật và chỉ có trong 1 truyện (xem phụ bản), còn số nhân vật chính ít nhất trong mỗi truyện là 1 nhân vật thì có tới 45 truyện chiếm hơn 50% tổng truyện. Truyện có số nhân vật nhiều nhất 10 nhân vật thì trong đó cũng chỉ có 1 nhân vật chính và 9 nhân vật phụ,

trong khi đó, tương quan với nhân vật chính trong truyện ngắn hiện đại lại khác. Số nhân vật chính nhiều nhất trong một truyện là 5 và hầu hết các truyện khác đều từ 3 đến 4 nhân vật trở lên. Truyện có số nhân vật nhiều nhất thì giữa nhân vật chính và nhân vật phụ không quá chênh lệch: 5 nhân vật chính/ 6 nhân vật phụ.

Từ sự so sánh đó, chúng ta có thể thấy nhân vật chính giữ vai trò càng quan trọng hơn trong truyện cực ngắn. Nhân vật chính chính là người thắt nút và cởi nút cho câu chuyện theo ý đồ của nhà văn. Chẳng hạn truyện *Về nhà trong đêm gió tuyết* của Hà Úy Bình.

Chuyện xoay quanh một người phụ nữ về muộn. Đường phố đã vắng tanh, chỉ có gió, tuyết và dấu chân là nhiều. Chị chỉ mong cổng không đóng nhưng dưới hoa tuyết, cổng lớn đóng im ỉm. Chị nhìn ngó vào chỗ có thể nhìn tới, mong trong khu tập thể còn có một người về muộn như chị. Nhưng không có ai. Chị đành gọi cổng nhưng gọi ai là cả vấn đề...Chị thề rằng, dù người mở là ai, thì từ nay trở đi, chị sẽ đối xử với người đó hết sức tử tế. Cuối cùng chị cất giọng và dùng tay đập cổng. Kẹt một tiếng vang lên, cánh cổng đã mở ra. Thì ra cổng không đóng.

Cánh cổng trong tác phẩm mở ra, câu chuyện khép lại. Không có nhân vật thứ hai xuất hiện. Diễn biến của truyện theo mạch suy nghĩ của nhân vật và cũng là nhân vật chính duy nhất trong truyện. Điều này càng cho thấy, nếu nhân vật trong tiểu thuyết là cả một thế giới thì nhân vật của truyện ngắn ít hơn và của truyện cực ngắn còn ít hơn nữa. Nhân vật chính có khi đồng thời là nhân vật lý tưởng, có khi là nhân vật tư tưởng (là nhân vật được nhà văn minh họa cho một khía cạnh tư tưởng nào đó). Theo chúng tôi, điều này có thể giải thích được, phù hợp với loại tác phẩm dung lượng ngôn từ nhỏ. Thế mạnh của nhân vật truyện cực ngắn không phải là ở kể nhiều, tả kỹ mà chính là ở chỗ gợi đến những suy tư triết học về cuộc đời. Đây là một trong những ý nghĩa quan trọng của nhân vật trong truyện cực ngắn. Mặt khác, sự giản lược tối đa nhân vật trong truyện cực ngắn là dấu hiệu tích cực của đổi mới thể loại văn xuôi tự sự. Sự giản lược của nhân vật làm cho tác phẩm tự sự này có những thay đổi quan trọng về cấu trúc, từ dạng cấu trúc lịch sử- sự kiện đến cấu trúc lịch sử- tâm hồn. Thế giới được nhìn nhận qua cá nhân, lịch sử được tái hiện trong tâm hồn nhân vật. Đó là cơ sở thẩm mỹ để tạo nên một kiểu truyện ngắn mà hiện nay các nhà văn thích viết.

Như vậy, số lượng nhân vật trong truyện cực ngắn là số lượng tối thiểu, chúng không hạn định ở những con số cụ thể nhưng nếu chúng ta bằng phép giả định, bớt đi nhân vật nào thì thật khó. Truyện ngắn có thể “làm duyên” bằng những đoạn kể, tả về những sự việc, con người thú vị để tăng sức hấp dẫn cho truyện, còn ở truyện cực ngắn, trọng tâm đã chuyển sang vấn đề của con người và cuộc sống. Giá trị của nó không còn ở phạm vi “mảng, miếng” mà luôn hướng đến tầm khái quát, những suy tư có tính triết học nên càng thấu triệt phương châm “quý hồ tinh bất quý hồ đa” (cốt tinh không cốt nhiều).

2.3. Các nhân tố chi phối đến việc giản lược tối thiểu nhân vật trong truyện cực ngắn

“Truyện ngắn là chưng cất, truyện cực ngắn càng là chưng cất tinh túy hơn” (Nguyễn Ngọc). Với số lượng nhân vật ít được giản lược đến mức tối đa trong tay, nhà văn viết truyện cực ngắn đã biểu hiện được nhiều hơn chiều sâu của hiện thực, vượt lên “chiếc áo” con số đó. Và nhiệm vụ của chúng ta là đi tìm “bí quyết” mà nhà văn đã sử dụng để tạo nên con số

tối thiểu đó trong khi xây dựng nhân vật nhưng vẫn đảm bảo là “tinh túy”, “chưng cất”.

2.3.1. Độ dài của tác phẩm

Dung lượng (được hiểu là kích cỡ sức chứa, lớn nhỏ) là khả năng ôm trùm bao quát hiện thực, là sức chứa chất liệu đời sống, dung lượng được hiểu theo nghĩa khả năng của nội dung phản ánh hiện thực của thể loại [8, tr.71].

Trước hết chúng ta phải thấy rằng, khuynh hướng giản lược nhân vật trong tác phẩm tự sự đã có truyền thống lâu đời và đến truyện cực ngắn thì nó được thể hiện một cách triệt để hơn nhằm đáp ứng nhu cầu của thời đại.

“Ngắn” bao nhiêu thì được coi là “truyện cực ngắn”, không phải là câu hỏi dễ trả lời. Có người cho là trong vòng 500 chữ, có người nói trong vòng 1000 chữ là truyện cực ngắn, cũng có người đề xuất 1200 chữ hoặc 1500 chữ. v.v. quy định như vậy làm cho truyện cực ngắn và nhà văn cũng khó xoay trở. Vậy vấn đề đặt ra cho người cầm bút là trong hạn độ ngắn nhất của truyện ngắn và đồng thời là “hạn độ dài nhất” của truyện cực ngắn phải thể hiện cho hết được dụng ý của mình. Điều này phụ thuộc vào bản lĩnh của mỗi nhà văn và nói như nhà văn Nguyễn Ngọc: “chỉ có những người hiểu biết rộng mới viết được truyện cực ngắn hay” [7, tr.449].

Do khả năng hạn chế của dung lượng truyện cực ngắn cho nên các nhà văn đã phản ánh hiện thực theo cách riêng của mình phù hợp với đặc trưng thể loại: truyện cực ngắn không bao quát hiện thực, giải quyết thấu đáo vấn đề mà chỉ mở cho người đọc hướng tự suy nghĩ, tự giải quyết vấn đề. Chủ đề của truyện cực ngắn khái quát một khía cạnh nào đó thông qua một vài chi tiết phát sáng.

2.3.2. Cách nêu vấn đề trong truyện cực ngắn

Tiếp nhận văn học cũng phụ thuộc vào tâm lí thời đại “thời đại như hiện nay với nhịp độ sống và phát triển cao, gắt, mạnh, nhất định nảy sinh “tâm lí tiêu dùng”, nghĩa là chú trọng chất lượng sản phẩm. Thực tiễn văn học thế giới đã chỉ ra tình trạng đấu tranh nội bộ của thể loại văn xuôi tự sự, giữa xu hướng sử thi hoá với xu hướng ngắn, nghĩa là thay hình thức tự sự - sử thi bằng hình thức khác phù hợp với thị hiếu thời đại. Sự xuất hiện tiểu thuyết ngắn, truyện cực ngắn (nhân vật được giản lược đến mức tối đa) là kết quả của sự chuyển đổi hướng quan tâm của văn học xã hội, tập thể, từ lịch sử đến cá nhân, tâm lí và số phận con người. Chẳng hạn, để minh chứng cho mặt trái tàn nhẫn của đạo đức luân lí phong kiến, cái thứ quan niệm giết người không nhìn thấy máu, nhà văn Ngô Kim Lương thông qua truyện *Đứa con hiếu thảo* đã cho người đọc cảm nhận và thấm thía nỗi đau một cách nhanh và sâu nhất. Truyện cực ngắn ngoài nhân vật, phải có “truyện”, phải có “vấn đề”... “tất cả những yêu cầu “Cần” và “Đủ” ấy của truyện cực ngắn buộc phải “nhốt” trong một lồng ngôn ngữ hạn định là một việc cực kỳ gian nan đối với nhà văn, nhưng cũng chính là “ước mơ của mỗi nhà văn” [7, tr.458].

Với dung lượng tác phẩm nhỏ, nhà văn khi viết truyện cực ngắn, nêu và giải quyết vấn đề phải “biết tự trói mình trong một hình hài nhỏ bé, biết dồn nén được cái hình hài nhỏ bé ấy dung lượng của thời đại mà nhiều khi một pho tiểu thuyết tầm thường không làm nổi” [7, tr.464] Và để có những truyện cực ngắn hay, vấn đề đặt ra trong truyện phải mang tính thời

đại, nhà văn phải “mài dũa được hình tượng và tư tưởng nhọn sắc”, “ở những truyện ngắn nổi tiếng, những tư tưởng nhọn sắc này đã đạt tới mức của tia Lade có thể xuyên thủng và đốt cháy” [7, tr.464]. Để có cái nhìn toàn diện hơn, trong sự đối sánh, bao quát truyện cực ngắn Trung Quốc nói riêng và loại hình truyện cực ngắn nói chung trong cách nêu vấn đề, ta có thể lấy thêm dẫn chứng về một truyện rất ngắn của nhà văn Nhật Bản Muju, nhan đề *Đường lầy* và sẽ thấy rõ điều đó.

“Một lần nọ, Tazan và Aikido cùng thong dong bước xuống một con đường lầy. Cơn mưa nặng hạt vẫn còn rơi. Đến khúc đường quẹo, hai người gặp một cô gái rất xinh xắn trong chiếc áo Kimônô và chiếc khăn quàng cổ bằng lụa đang đứng bên lề đường vì không thể qua ngã tư đường lầy được. Lập tức Tazan bảo: Đi nào, cô bé! Tazan đưa tay nhắc bổng cô gái lên và đưa qua quãng đường lầy. Aikido từ đó buồn và không nói một tiếng nào, cho đến khi cả hai dừng lại trong một ngôi đền. Rồi không còn chịu được nữa, Aikido lên tiếng nói với Tazan, chúng ta là những nhà sư không được phép gần đàn bà, nhất là những người đàn bà trẻ đẹp. Nguy hiểm lắm. Sao anh làm vậy? Tôi đã bỏ nàng ở đó rồi. Anh còn mang nàng theo đây sao? Tazan trả lời” [8, tr.156].

2.3.3. Sự giản ước tả, kể

Truyện cực ngắn tuy không nhất thiết phải “đéo chân cho vừa giày” nhưng giải pháp tốt nhất là giữa muôn vàn chi tiết của hiện thực, nhà văn không được tham lam mà phải tìm cho được những chi tiết phát sáng. Truyện *Giám đốc Chu* của Trầm Tổ Liên chỉ gói gọn trong hai trang giấy nhưng vấn đề mà tác giả triển khai rất rộng, liên quan đến khả năng vươn lên của con người trong sự đối lập giữa quan niệm xưa và nay. Ngày xưa bố của giám đốc Chu còn nhỏ đã có giày đi, lần đầu tiên lấy vợ bố mới hai ba tuổi, còn làm được nhà... Tất cả những điều đó anh biết và sau này về nghề nghiệp gia đình, anh đã vượt xa người bố mất sớm. Khi phóng viên huyện gặp anh lấy tài liệu viết bài, anh nói: “Việc gì tôi cũng vượt bố tôi, chỉ có một việc không sánh nổi bố... Bố tôi đã lấy hai vợ, còn tôi không lấy được”. Đây là chi tiết “phát sáng” của tác phẩm đưa đến cho người đọc nhiều liên tưởng, bất ngờ thú vị; là chi tiết vừa có tính hàm ẩn, vừa đa nghĩa đem đến một sự tự do “ngầm ẩn và đầy tính lật đổ”, khi “thực hiện bước nhảy một cách quyết liệt để có thể giải quyết triệt để mọi mâu thuẫn”. Giản lược tả, kể buộc nhà văn phải phát hiện ra được những chi tiết “phát sáng”. Nhưng chi tiết ấy phải chân thực tức là những chi tiết giàu sức biểu hiện, phải hàm chứa một cách nhìn, một cách đánh giá, thể hiện năng lực bao quát hiện thực, năng lực hư cấu của nhà văn.

Việc giản lược sự tả, kể phù hợp với dung lượng tác phẩm và cách nêu vấn đề của truyện cực ngắn đã chi phối kết cấu và ngôn ngữ của loại tác phẩm này. Việc lựa chọn chi tiết nói trên và hiện thực hoá những chi tiết ấy cũng giống như quá trình nhà kiến trúc sư tiến hành thiết kế một ngôi nhà, phải suy nghĩ đến nhiều vấn đề tổ chức các chi tiết như thế nào cho phù hợp với vóc dáng của truyện cực ngắn. Đó là kết cấu của tác phẩm. Kết cấu được hiểu là toàn bộ tổ chức phức tạp và sinh động của tác phẩm, kết cấu là phương tiện cơ bản và tất yếu của sự khái quát nghệ thuật. Nhà văn viết truyện cực ngắn phải tìm cho mình một lối kết cấu riêng để làm nổi bật những vấn đề của truyện. Kéo theo đó, ngôn ngữ trong truyện cực ngắn trước hết phải có sức biểu hiện cao tính chính xác và hàm súc nghĩa là diễn tả đúng điều mà

nhà văn muốn nói, miêu tả đúng cái mà nhà văn cần tái hiện, hàm chứa nhiều tầng nghĩa. Từ đó, ngôn ngữ truyện cực ngắn vươn tới tính hình tượng và khái quát cao bởi “ngôn ngữ là yếu tố thứ nhất của văn học” (M.Gorky).

3. Kết luận

Sự giản lược đến mức tối đa nhân vật trong truyện cực ngắn hay nói cách khác truyện cực ngắn là một loại tác phẩm có số lượng nhân vật tối thiểu là tất yếu. Điều này phù hợp với dung lượng tác phẩm, mục đích đưa văn học đến với người đọc nhanh nhất và đưa lại cho con người những chân trời mới, góp phần hướng con người tới giá trị chân- thiện- mỹ. Nghĩa là, từ một công việc thuộc về mặt hình thức của tác phẩm đã góp phần thể hiện nội dung của nó. Đúng như nhà văn Nguyễn Ngọc đã nói: “cái thường quen được gọi là “nội dung” không nằm, không chủ yếu nằm ở câu chuyện, mà nằm ở cách kể câu chuyện ấy như thế nào, tức là nằm ở... hình thức. Hóa ra trong nghệ thuật hình thức chính là nội dung!” [7, tr.452]. Sự giản lược về nhân vật nói riêng và các yếu tố khác trong thể loại này nói chung vừa có độ “nén thông tin” đồng thời không mất đi phạm vi phản ánh, ý nghĩa và chức năng văn học của nó. Ngoài ra, sự phát triển của loại truyện này phù hợp với yếu tố thời đại (xã hội thông tin, toàn cầu hóa).

Tài liệu tham khảo

- [1]. Phan Cự Đệ (2004), *Văn học Việt Nam thế kỷ XX*, NXB Giáo dục.
- [2]. Hồ Sĩ Hiệp (2003), *Một số vấn đề văn học Trung Quốc thời kỳ mới*, NXB Đại học Quốc gia, TP.Hồ Chí Minh.
- [3]. Nguyễn Thị Thu Hằng (2008), “Nhân vật của truyện cực ngắn (Khảo sát từ tập “Tặng một vầng trăng sáng”)", *Tạp chí Khoa học - Trường Đại học Vinh* (Tập XXXVII, số 2B).
- [4]. Nguyễn Thị Hòa (2005), *Đặc trưng loại hình của truyện cực ngắn*, Khóa luận tốt nghiệp, Đại học Vinh.
- [5]. Mạc Ngôn (2005), *Tạp Văn* (Võ Toán - dịch), NXB Văn học, Hà Nội.
- [6]. Nhiều tác giả (2006), *Truyện siêu ngắn Trung Quốc*, NXB Văn hóa và Trung tâm ngôn ngữ Đông Tây.
- [7]. Nhiều tác giả (2006), *Truyện hay cực ngắn*, NXB Văn hóa Sài Gòn.
- [8]. Bùi Việt Thắng (2000), *Truyện ngắn - Những vấn đề lí thuyết và thực tiễn thể loại*, NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.

Summary

Nowadays, there have been more and more flash fiction stories attracting a great deal of readers. However, studies on this genre are very limited. This article aims to analyze characters in the selection “Give a bright moon” on the aspects of functions and ways of expressing compared to those of short stories; simultaneously to point out some ruling components of minimizing characters in flash fictions.

Ngày nhận bài: 1/7/2013; ngày nhận đăng: 20/8/2013.